

Леонід Череватенко

Недовідомий ювіляр

Не знаю, як у вас, а у мене ознайомлення з кінематографом світовим починалося з Жоржа Садуля. Точніше, з його одностомника **«История киноискусства. От его зарождения до наших дней»**, виданого в Парижі 1955 року і терміново перекладеного на російську мову (Москва. Издательство иностранной литературы, 1957). В тій книзі, на сторінці 192-й, я прочитав: «На відміну від німців, французькі послідовники «чистого кіно» відкидали, слідом за Фернаном Леже, сценарій і визнавали тільки фільми, зняті на натурі. «Вежа» Рене Клера, що її він поставив, як завжди, у співпраці з Лакомбом, являла собою після фільму «Париж заснув» просто варіацію на тему Ейфелевої вежі. Фільм Жана Гремійона «У відкритому морі» знято було на борту риболовецького судна; в цьому фільмі оператор Гремійона Жорж Періналь створив низку прегарних кадрів — стилізованих, але водночас далеких від будь-якої абстракції. Доволі пересічний фільм «Електричні ночі» Ежена Деслава повністю складався із зображень світляних вивісок. Перші фільми голландця Йоріса Івенса «Дош» і «Міст» являли собою чисто зовнішні, хоча і точні, формальні замальовки».

Жодного з названих фільмів я на той час не бачив, майже всі імена режисерів тоді звучали як назви екзотичних птахів. Невідомий «Ежен Деслав» мені запам'ятався: чи щось рідне відчулося в прізвищі, а може зачепила за живе поблажлива зневажливість характеристики. Мабуть, непросто жити на світі, коли тебе називають «доволі пересічним».

Пізніше я дістав можливість переглянути оті загадкові фільми, в тому числі й «Електричні ночі». І зрозумів, що не мав цілковитої рації шановний кінознавець-марксист, адже підходив до всіх кінотворів з одною міркою, тоді як у даному конкретному випадку режисер ставив перед собою і розв'язував зовсім інші завдання: темпоритм, тональність кадру тощо для нього були сенсом фільмування. Поступово я подивився ще декілька Деславових фільмів, зокрема 1993 року мені довелося приймати на державне збереження його «Фантастичну візію», зняту 1957 року на мадрідській студії НОДО. Саме в цьому фільмі вперше було застосовано засіб суцільної соляризації зображення.

Як воно і здогадувалося, прізвище «Деслав» було прізвиськом: французьке *de slave* означає «зі слов'ян». Ежен Деслав (чи Дело, як його ще пе-

рекладають) виявився Євгеном Слабченком. Він помер у Ніцці 10 вересня 1966 року і похований на місцевому православному кладовищі. Якщо з датою смерті все було біль-менш ясно, то з датою і місцем народження Ежена Деслава довелося попоморочитися. На могильній плиті роком народження Євгена Слабченка значиться 1898 рік, в енциклопедіях, довідковій літературі знаходимо і 1897 і 1900 роки. Але ж не міг чоловік народжуватися тричі! Те саме з місцем народження: джерела і дослідники чомусь називали вперто Київ (очевидно, зі

слів самого Деслава). Ось це і заводило пошуки в глухий кут: гадалося — Київ, Київщина, а виявилось — колишня Київська губернія. Витрачено було чимало часу і зусиль, а також грошей на поїздки, але я їх не змарнував. Сьогодні можемо твердити абсолютно достовірно: Євген Антонович Слабченко народився в селі Таганча (нині Канівського району Черкаської області) 8 грудня за старим стилем (20 грудня за стилем новим) 1899 року. Батько — Слабченко Антін Федорович, мати — Слабченко Єлизавета Іванівна (у дівоцтві Золднер). Ці дані задокументовано метричними книгами по селу Таганча, що зберігаються в Черкаському обласному архіві.

Запитаєте: а звідки походить ота плутанина? Мені здається, до неї причетний сам Деслав, особисто. А чому він «заплутав сліди», чому давав неточну інформацію, про це докладніше в наступній, більш розлогій, більш белетризованій статті. Загалом вивчення доробку та біографії Євгена Деслава подарувало чимало приємних несподіванок. Кількість подій, видатних людей, пригод, відкриттів, так чи інакше пов'язаних з Євгеном Деславом, не могла не вразити. Випускник Білоцерківської гімназії, студент празького, берлінського, паризького університетів, він за-

■ Євген Деслав.
Рисунок
Святослава
Гординського.
Париж, 1931 рік.

■ Євген Слабченко —
гімназист.
10-і роки XX століття,
село Таганча.

Публікується вперше.

■ Автограф.
Закінчення листа
Є.Деслава до Миколи
Француженка, 1958 рік.

Публікується вперше.

кінчив у Парижі школу кінооператорів (здається, 1924 року) «і поволі (так він писав у приватному листі — Л.Ч.) проліз в студії. Це «поволі» тягнулось кілька років».

Євген Деслав працював асистентом Абея Ганса на його великому фільмі «Наполеон». Він же озвучував «Кінець світу» того ж таки Абея Ганса. Творчу діяльність розпочав фільмом «Старі замки», знятим 1927 року в Празі. Далі були «Марш машин», «Чотири кави з вершками», «Вар'єте», «Електричні ночі», «Робот», «Райське сьйво», «Негатив». На фільмі 1931 року «Монпарнас» йому асистували Альфред Ціннеман, Марсель Карне і Луїс Бунюель. Його, знятий разом з Жаком Даруа, фільм (вже художній, а не експериментальний) «Війна хлопчаків» отримав у США Оскара — за кращий фільм європейського виробництва. З 1943 по 1953 рік Євген Деслав трудиться в Іспанії, де знімає фільми «Ревеляції», «Балада трьох кохань», «Ось Піренеї». У «Фантастичній візії» Деслав зафільмував свого приятеля Сальвадора Далі. Останнім його фільмом стала «Зачарована сопілка» (Франція, 1960 рік). Найбільші нереалізовані проекти — «Чумацька валка» і «Гетьман Мазепа». Бодай щось ми про це знали.

Але що нам було відомо про діяльність Євгена Деслава у галузі телебачення? А він же був одним з найперших теоретиків нової музи — телемистецтва.

І вже нічогосінько ми не відали про Деслава-фундатора скаутського руху — і не лише на Батьківщині, в Білій Церкві, а й у Подєбрадах і Празі. Ще 1923 року Деслав був зв'язковим Української Організації Пласт у Франції. А потрапив він туди як співпрацівник української дипломатичної місії 1918 року (представляючи, звісно, Українську Народну Республіку). Таким чином, це був принаймні другий (після О.Довженка) дипломат, який розбудовував український кінематограф. І ми не обмовились: на Київській кінофабриці 1930 року завершено було зйомки фільму «Людина з хлібом» (за сценарієм Євгена Деслава).

Надзвичайно цікавими були його взаємини з О.Довженком — ще з двадцятих років аж до кінчини Олександра Петровича. Але з визначенням, що його дала Юлія Солнцева, - «Український парижанин» — можна було б і подискутувати: Євген Деслав ніколи не мислив себе поза Україною, і все свідоме життя хотів творити українське національне кіно. Чому є дуже багато доказів.

Життя Євгена Деслава не вкладається в жодну загальновизнану схему. Автор цієї статті в цьому неодноразово пересвідчився, добуваючи, буквально виколупуючи кожний факт, кожную дату з книжок, часописів, спогадів і зустрічей. Занурення в біографію Євгена Слабченка, до речі, нагадало мені заняття археологією. Вона теж стала у пригоді: я зрозумів раптом, звідкіля і в який спосіб на простір «Герніки» Пабло Пікассо примчав розгніваний кінь-чудовисько. Це ж бо архаїчний кінь зі слов'янського скарбу, виявленого 1909 року в придніпровському селі Мартинівці.

Та про це і багато чого іншого — в наступній ґрунтовнішій розвідці про Євгена Деслава. А поки що вшануймо пам'ять Євгена Антоновича Слабченка, згадаймо його «незлим, тихим словом» у століття від дня його народження.

*Це поки що перші відомості
які маю про Вас сьогодні*

Микола

Ваш Євген Деслав

*Evgen Deslav
(by A. Dancu)
Mee*